

ΚΛΕΙΡ

H.Lentemann gez.

ΕΚΔΙΔΟΤΑ ΔΙΣ ΤΟΥ

ΜΗΝΟΣ ΕΝ ΔΕΙΨΙΑΙ.

Τόμος Δ'.

ΑΡΙΘΜ. 15 (87).

Συνθρομή ἀρχομενη ἀπὸ 1. Ιανουαρίου καὶ 1. Ιουλίου ἵκαστου ἔτους, ἑξάμηνος μόνον
καὶ προπληρωτέα: Πλανταζοῦ φράγκ. χρ. 10 ἢ μάρκ. 8.

ΕΤΟΣ Δ'.

τῇ 1/13. Λεγονστού 1888.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ἐπὸ ΑΓΗΣΙΔ. ΤΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ. (συνέχεια.)

I.

„.... Καὶ ὅμως κινεῖται εἰς τὸ στῆθός μου παλμός τις γενναῖος, εἰς τὸ πνεῦμά μου ἴδεια τις ἀκοίμητος . . . .“

‘Ο παλμὸς αὐτὸς δὲ γενναῖος, ή ἴδεια αὐτὴ ή ἀκοίμητος, ἐν οἷς τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον περιελαμβάνετο. εὑρὺ δέον δὲ ‘Ελληνισμὸς καθ’ ἄπαντα τὸν αἰῶνα, φωτεινὸν ὡς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ, μεγαλεπήβολον ὡς τὸ μέλλον του, ἐσίγησε καὶ ἐσβέσθη ὑπὸ τὸ νεκρωθὲν σῶμα τοῦ ἑλληνικωτάτου καὶ καλλιρρήμονος Βασιλειάδου.

‘Ο πόθος αὐτὸς δὲ μύχιος, τὸ ἴδαινικὸν αὐτὸ τὸ ἀπροσπέλαστον ἔτι τῆς Νέας Ἑλλάδος, τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον, οὐδένα δὲλλον ἔσχε λάτρην γενναῖον καὶ μύστην ἔνθουν οἵος δὲ Βασιλειάδης. ‘Η ἀνενδοιάστως ἐκφερομένη ἀπλῆ αὐτηκαὶἀπόλυτος πεποίθησις μηδένα δὲς σκανε-

δαλίσῃ. ‘Ασμένως θέλομεν ἀντιταχθῆ ἐπὶ τοῦ στενοῦ πεδίου τῆς παρ’ ήμιν κριτικῆς, πρὸς πάντα ἀλλοίαν ή καὶ ἀντίθετον τῇ ἡμετέρᾳ, ἀλλ’ ἐπίσης ἐδραίαν ἔχοντα πεποιθῆσιν. ‘Ο, τι παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ κυρίως ἐλλείπει εἶναι αἴτοι αῦται πεποιθῆσεις, καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐν πάσῃ ἀλλῃ πνευματικῇ δράσεως κοινωνικῇ ἐκδηλώσει· αἱ πεποιθῆσεις αὗται αἱ βαθέως ἐρρίζωμέναι, ητοι ὡς αἰσθήματα ἐν τῇ καρδίᾳ ητοι ὡς ἴδεαι ἐν τῇ πνεύματι, αἱ ἐρριζώμεναι καὶ ἀκράδαντοι ἀφ’ ὧν ἀναβλύζουσιν αἱ ἐμβριθῆσεις συζητήσεις καὶ οἱ γόνιμοι ἀγῶνες καὶ ἐπὶ τῶν ὅποιων ἐδραιοῦνται οἱ χαρακτῆρες.

Αἱ πεποιθῆσεις αὗται, γεννώμεναι ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως πνευματικῆς τινος συμπαθείας πρὸς τὴν δημιουργὸν ἴδεαν καὶ διαχροφούμεναι ὑπὸ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Διάδοχος τῆς Σερβίας.

ΚΛΕΙΡ. ΤΟΜΟΣ Δ'.

τῆς πείρας καὶ τῆς μελέτης, τυγχάνουσιν αἱ κρηπίδες ἐφ' ὅν ἐποικοδομοῦνται καὶ κρατύνονται τὰ συστήματα, αἱ σχολαῖ, τὰ κόμματα, αἱ αἱρέσεις. Παρ' ἡμῖν ὅμως ποῦ τὸ ἀπὸ πεποιθήσεων συστήματα καὶ αἱ σχολαῖ ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἢ τῇ καλλιτεχνίᾳ ποῦ τὰ κόμματα ἐν τῇ πολιτικῇ ποῦ, κατὰ μείζονα λόγον, αἱ αἱρέσεις αἵτινες προϋπομένουσι τοιαύτας σχολαῖς ἢ κόμματα;

Ἄλλ' ἵστις παρὰ κοινωνίας ὡς ἢ ἡμετέρα διατελούστης ἐν τῇ μεταβατικῇ ἐκείνῃ καταστάσει, καθ' ἥν τελεῖται ἡ ζύμωσις τῶν συστατικῶν αὐτῆς στοιχείων καὶ διαμορφοῦνται αἱ τάξεις, οἱ τύποι, οἱ χαρακτῆρες, ἵστις παρὰ τοιαύτης κοινωνίας δὲν δικαιοῦνται τις ἀπαιτῶν ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις διατετυπωμένας καὶ σταθεράς.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης κοινωνίας, διότε τοῦ ἐθνικοῦ Θεάτρου τιτάνειον ἐπιχειρῶν ἀγῶνα, τὸν πλοῦτον προχέων ὅλον τῆς ἐνθέου του ψυχῆς καὶ τὴν φωτεινὴν αὐτοῦ Ἑλληνικὴν διάνοιαν δαιμονίων ἐντείνων, ἐπειρᾶτο δὲ Βασιλειάδης νὰ διαγράψῃ τὰς ἡμικαὶς γραμμὰς τοῦ θεοπετού αὐτοῦ οἰκοδομήματος, καὶ ἐν στιγμῇ σκοτοδόνης ἢ καμάτου ἐξέφευγον ἀπὸ τῆς νωθρῶς συρομένης γραφίδος του οἱ λόγοι ἐκεῖνοι. . . . „Καὶ ὅμως κινεῖται εἰς τὸ στῆθός μου παλμός τις γενναῖος, εἰς τὸ πνεῦμα μου ἰδέα τις ἀκοίμητος . . . .“

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, πρὸς ἥν δὲ μὲν ἐνθουσιῶν καὶ οἰστρήλατος δὲ δὲ κεκρηκὼς καὶ πικρὸς τὴν φράσιν ἔξηγγελλεν δὲ Βασιλειάδης τὰς περὶ Ἑλληνικοῦ θεάτρου ἰδέας του εὐκρινέστατα, ὡς ποιητὴς καὶ φιλόσοφος διατυπώσας αὐτάς, βεβαίως δὰ δύνατο καὶ δλλους νὰ πείσῃ, νὰ ἐνθουσιάσῃ νὰ προσκτήσῃ τιασώτας καὶ προμάχους τῶν ἰδεῶν του, ἢ τούναντίον τους ἀντιφρονοῦντας νὰ ἐξεγείρῃ, τὴν διατύπωσιν προκαλῶν ἰδεῶν ἀλλοιών, ἀνὴν κοινωνία ἡμῶν αὕτη ἐτύγχανεν ἔστω καὶ ἀτελῶς παρεκκευασμένη πρὸς τὴν ἐν ἑαυτῇ σύλληψιν καὶ πραγμάτωσιν τῆς ἰδαινικῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, ἀνὴν μεμορφωμέναι παρ', αὐτῇ ὑπῆρχον πεποιθήσεις ἀφ' ὧν καὶ τότε καὶ τώρα δὲ ἀνέβλυζον αἱ συζητήσεις γονιμοποιοῦσαι τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν δημιουργίαν.

Ἄλλ' δὲ Βασιλειάδης, δὲ Λέσσιγγ οὗτος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, προώρως παρήλθεν, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ, βραχὺ ὡς δὲ βίος του ἀλλ' αὐτοτελές καὶ φέρον τὴν σφραγίδα τῆς ποιητικῆς του προσωπικότητος βαθεῖαν καὶ ἐναργῆ ὡς οὐδεὶς τῶν νεωτέρων ἡμῶν ποιητῶν καὶ λογογράφων ἡδυνήθη νὰ ἐγχαράξῃ αὐτὴν ἐπὶ τὸ ἴδιον ἔργον, κινδινεύει νὰ λησμονήθῃ μετὰ τοῦ ὀνόματός του. Διότι παρὰ τῇ καλαισθητικῶς ἀμορφώτῳ ἔτι κοινωνίᾳ ἡμῶν τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει· ἐφ' δούν δὲ καλλιτέχνης, δὲ ἀνθρώπος, δύναται νὰ ἐπιδεικνύῃ καὶ μετὰ τυμπανοκρουσίας νὰ ἐξαγγέλλῃ τὸ ἔργον του, πιθανὸν νὸν προσελκύση τινῶν τὴν προσοχήν· συγήσαντος ὅμως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ἔργον του· ἐν τῇ συγῇ θάπτεται.

Δύο πρόλογοι καὶ δύο ἢ τρία δράματα ἀποτελοῦσι τὸ ἐθνικῶς θεατρικὸν ἔργον του Βασιλειάδου· ἀλλ' ἀκράδαντον τρέφομεν πίστιν ὅτι ἡνὶν ἐφικτὴ ἡ δημιουργία συγχρόνου Ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἡ δημιουργία αὐτη̄ ὡς ἀφετηρίαν ἔξει τὰς ἐν τοῖς προλόγοις αὐτοῖς, εἰ καὶ διὰ βραχέων καὶ λίαν συνεπτυγμένως ἐκτεθείσας ἰδέας, πρότυπον δέ, ἔστω καὶ ἀτελές ἔτι, τὰ δύο ἢ τρία ἐκεῖνα δράματα.

Οἱ πρόλογοι του Κρόμβελ ἐγένετο ἐν Γαλλίᾳ ἡ νικηφόρος ἔφοδος τῶν ῥωμανικῶν ἡ καταρρίφασα καὶ τὰ τελευταῖα προχώματα τῶν μάτην ἀμυνομένων προμάχων τῆς κλασσικῆς δραματικῆς σχολῆς· ἐκεῖ ὅμως, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλήρους ἡλεκτρισμοῦ διαινοητικῆς ἐκείνης ἀτμοσφαίρας τῆς ὑπὸ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν συνεχῶς διαθεομένης, ἐπὶ τὸ

ἀπέραντον καὶ μπὸ μαχητῶν κατάκλυστον καὶ μεστὸν τύρβης καὶ πατάγου πνευματικὸν ἐκεῖνο πεδίον, ἐν βιβλίον ἀποτελεῖ μίαν ἐπανάστασιν, ἣν ἀσματικῶν μάχην. Ἔν τῇ στενῇ ἔτι καὶ αὐχμηρᾶς ἐρήμω τοῦ παρ' ἡμῖν πνευματικοῦ βίου τὸ ἔργον τοῦ Βασιλειάδου παρήλθεν ὡς μετέωρον ὁρατὸν εἰς δλίγους οἱ ὅποιοι τώρα, ἀνὴν πρὸ τῶν ὅμματων αὐτῶν παρέλθωσιν αἱ γραμμαὶ αὐταῖ, θὰ παραξενεύμωσιν ἵσως διότι ἀπὸ τῶν λησμονούμενων „Αττικῶν Νυκτῶν“ τοῦ Ποιητοῦ ἀνακαλοῦμεν ἐν τῷ φωτὶ τῆς σήμερον τὰς θεατρικάς του ἰδέας, τὰ δραματικά του ἴνδαλματα.

II.

Ἡ ἐπικράτησις τοῦ γγησίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ αἰσθητικῇ, ἢ ἀπὸ τῆς δημόδους ἡμῶν ποιησεως λῆψις τῶν δραματικῶν χαρακτήρων καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι ἐκείνῳ καὶ διὰ τῶν χαρακτήρων τούτων διάταξις καὶ οἰκονομία τῆς δράσεως ἐπὶ τὸν ρωμανικὸν τόπον, δὲ ἀποτελέσσωσι, κατὰ Βασιλειάδην, τὸ γεωτερον ἡμῶν ἐθνικὸν δρᾶμα. Καὶ τοῦ δράματος αὐτοῦ μοναδικον πρότυπον ἐποίει τὴν Γαλάτειαν· τὸ ἔτερον στοιχεῖον, παρὰ τὸ αἰσθητικόν, τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ δημιουργήματος, τὴν γλῶσσαν, ἐν τοῖς ἔργοις του ἐπίσης ἐπέδειξεν δποίαν παρεδέχετο καὶ ἐπούσει ὁ γλαφυρώτερος καὶ μελωδικότερος τῶν συγγρόνων του λογοτεχνῶν γενόμενος καὶ ἀπαραμίλλως χειρισθεὶς φράσιν λεκτικὸν καὶ ὑφος ἀρχαῖοντα.

„Τὸ νέον ἐθνικὸν δρᾶμα δέον νὰ ἥγαιναι καθαρῶς Ἑλληνικόν, δηλονότι φιλόπατρι, φιλάδελφον, δημοκρατικόν, περικαλλές. Ἐχομεν δύο ἐλλαμπεῖς λαμπάδας ὁδηγούσας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθοῦς τέχνης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀληθείας. Τὰς παλαιὰς τραγῳδίας, τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Δι' ἡμᾶς τὰ δημοτικὰ αὐτὰ ἀσματα εἰναι ἡ μόνη ἀλυσίς, ἡ μόνη βαθμίς δι' ἡς δυνάμεια νὰ ἀναβῶμεν καὶ οἰκειωθῶμεν πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Ομήρου καὶ Σοφοκλέους, τὰ προγονικὰ ἐκεῖνα κειμήλια, δχι μόνον τὰ τελεύτερα προϊόντα τῆς ἀνθρωπίνης διάνοιας, δχι μόνον ὡς τὰς αἰθριωτέρας πηγὰς ζωῆς καὶ φωτός, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰ μάλιστα πνεύματι καὶ καρδίᾳ ἡμῶν συγγενῆ, δι' ὧν χειραγωγούμενοι δυνάμεια νὰ εὑρωμεν καὶ πλάσωμεν ἀληθῶς τι ἐθνικὸν καὶ μέγα. . . .“

Ἀδύνατον δὲ νοῦς ἀληθῶς Ἑλληνος καλλιτέχνου νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐθνικοῦ δράματος ἀλλοίαν αὐτῆς, ἢ δὲ Βασιλειάδης μόνος διετύπωσεν. „Ολον τὸ ὕψος καὶ ἡ αἴγλη, δλοις ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ θεοπέσσιος ἀρμονία, ἀτινα ἐκλαμπουσιν ἀπὸ τῶν αἰώνων τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος δημιουργημάτων, συνδυαζόμενα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τὴν ἡμερότητα τῶν παρὰ τῷ λαῷ ἡμῶν αἰσθημάτων, καὶ περιβαλλόμενα ὡς οἶόν τε τελείων καὶ περικαλλή φράσεως ἀναβολὴν — τοιοῦτο τὸ ἐθνικὸν δραματικὸν ἔργον διπερ τῆς σκηνῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲ ἀληθῶς Ἑλλην τὴν ψυχὴν καλλιτέχνης δύναται νὰ ποδήσῃ καὶ πρέπει νὰ ἐπικαλεσθῇ. Ἄλλ' εἶναι ἐφικτὴ σήμερον ἡ δημιουργία τοιούτου δράματος; εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ τοιοῦτο ἐθνικὸν θέατρον;“

Ἀπὸ διττῆς ἀπόφεως δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς δι' περὶ ποιήσεως καὶ περὶ τῆς Τέχνης ἐν γένει πρεσβεύει. „Ο Βασιλειάδης, τοῦ ὅποιού ἡ διάνοια εἰναιέρετο πρὸς τὸ ἰδεωδες τῆς ἐλληνικῆς μεγαλοφυΐας καὶ οὐ τὴν καρδίαν κατέκλυσεν ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλληνικῶς μένον αἰσθητὴ ἀπειρος ἀγάπη πρὸς τὴν ζωήν, πρὸς τὴν φύσιν, πρὸς τὴν πατρίδα πρὸς τοὺς ἀδελφούς, πρὸς τὴν ἐρωμένην, πρὸς τὸν κόσμον δλον, δὲν θερμοίς οὖτος καὶ ἀβρός τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἰδαινικοῦ λά-

τρης, θέλει οι ήρωες τοῦ θμηνικοῦ δράματος νὰ πληρῶσι τὴν σκηνὴν διὰ τοῦ ἀναστήματός των καὶ διὰ τῆς δράσεώς των τὴν Ἑλλάδα· θέλει ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ διὰ τῶν ἡρώων αὐτῶν τῆς Ἑλληνίδος του φυχῆς τὰ μεγάλα αἰσθήματα νὰ μεταδώσῃ εἰς πάντα Ἑλληνα, θέλει τῶν ἀπὸ σκηνῆς ἀγλαῖν του ρήματων νὰ ἐνωτισθῇ ἀπας δ' Ἑλληνισμὸς καὶ τὸ θέατρον φαντάζεται ὡς κάμινον ἐν τῇ ὅ κοινὸς δχλος συμφερόμενος ἐν τῷ πυρὶ τῶν ὑψηλῶν συγκινήσεων καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ στομοῦται εἰς λαὸν καὶ Ἑλληνα. Οἱ τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν ὡς καὶ δ' Βασιλειάδης, ἀναγνωρίζοντες τῷ θεάτρῳ, οἱ παραδεχόμενοι αὐτὸν ὡς ὑψίστην κοινωνικὴν διδασκαλίαν διὰ τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔξελισσομένης ἰδανικῆς ἥμικης δράσεως, οἱ φρονοῦντες ὅτι τῆς ἀληθοῦς Τέχνης δὲ τελικὸς σκοπὸς εἶναι η ἀπὸ τῆς πραγματικότητος τοῦ βίου πρὸς τὸ ἰδανικῶς καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ μέγα νοερὰ μεταρσίωσις καὶ η ἀπὸ ταύτης καὶ τῆς φυχῆς εὐπαθείας ἥμικη ἀπόλαυσις καὶ αἰσθητικὴ διάπλασις, οἱ ταῦτα περὶ θεάτρου καὶ τῆς Τέχνης ἐν γένει φρονοῦντες, θὰ κατανεύσωσι μεθ' ἡμῖν ὅτι τὸ θέατρον δρᾶμα τῆς ἰδανικῆς οὔτως εἰπεῖν σχολῆς, οἷον δ' Βασιλειάδης αὐτὸν διεύπωσε, δύναται νὰ δημιουργηθῇ, δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν Ἑλλάδι: Μεταξὺ τῶν νεαρῶν παρ' ἡμῖν λογοτεχνῶν αἱ ἐκλεκταὶ διάνοιαι δὲν σπανίζουσι· τὸ θεάτρον πρόκειται στάδιον εὐρύ, καταγαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς Δόξης, η ὅποια τοὺς λαμπροτέρους αὐτῆς στεφάνους ἐπιφυλάσσει εἰσέτι εἰς τοὺς ἀρίστους ἐξ αὐτῶν· η ὁδὸς εἶναι ἥδη διαγεγραμμένη· ἀλλ' οἱ ἐπ' αὐτῆς χωρήσοντες οὐδένα δ' ἀπομιμηθῶσιν, οὐδένα δ' ἀντιγράφωσιν· οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἐγένετο· τῆς ὁδοῦ δὲ η ὑπόδειξις δὲν εἶναι ἔργον τοῦ ἀρχηγοῦ δὲν οἱ ἄλλοι δ' ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ τοῦ σημαιοφόρου δὲν η τύχη ἔταξε πρῶτον.

III.

Τῆς γραφίδος ἡμῶν διέφυγεν η λέξις σχολῆ, καὶ τὸν Βασιλειάδην καὶ τὴν κατὰ τὰς ὑπὸ αὐτοῦ διατυπωθείσας ἰδέας δραματικὴν δημιουργίαν ἐτάξαμεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἰδανιστῶν: ἀλλ' αἱ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ καὶ τῇ αἰσθητικῇ εἰς σχολὰς διαιρέσεις παρ' ἡμῖν δὲν ὑφίστανται· ἵσως διότι δὲν ὑφίσταται τὸ διαιρετόν: ἵσως διότι η διάστασις αὕτη καὶ ἐν ταῖς ἰδέας δὲν δημιουρίσθη ἔτι: προϊόντος δύμως τοῦ χρόνου δ' ἀναφανῶσι καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ αἱ διαστάσεις αὔταις ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ην ἐφ' ἡμᾶς ἔξασκει η ἐκ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πνευματικὴ κίνησις: κατὰ πόσον η ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης ἀφομοίωσις τῶν αἰσθητικῶν ἀρχῶν συμβιβάζεται πρὸς τὸ γνήσιον Ἑλληνικὸν πνεῦμα τοῦ ὅποιου δέον νὰ ἐμφορήται καὶ η νεωτέρα ἡμῶν Τέχνη, ἄλλο τὸ ζήτημα· οὐδὲν εἶναι δυνατὸν τὰ στενὰ ὅρια τῆς μολέτης ταύτης νὰ περιλάβωσι οἰανδήποτέ τινα ἀνάπτυξιν τοῦ εὐρυτάτου αὐτοῦ θέματος· ἀπλῆν μόνον νῦξιν ποιούμεθα τῆς θεμελιώδους ἐν τῷ θέματι τούτῳ ἰδέας ἡμῶν δὲν τὰς τοσαύτας ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ τῆς Δύσεως ἀντιμαχούμενας σχολάς, μοναδικὴ καὶ θριαμβεύουσα ἔξαρχησται η νεωτέρα Ἑλληνικὴ Σχολὴ, ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὅποιας θαυμασίως συνθυάζονται καὶ συγκερανῦνται αἱ κατ' ἐπίφασιν μόνον καὶ ἐν ἀπολύτῳ μπερβολῇ ἀπτικρουόμεναι θεωρίαι τῶν ἰδανιστῶν καὶ ὑλιστῶν. Ο Ὀλύμπιος Γκαΐτε τὴν σχολὴν ταύτην προοιωνίζόμενος προσωποποεῖ ἐν τῷ Εὐφορίων· δ' Εὐφορίων εἶναι τὸ τέκνον του Φάουστ τῆς δευτέρας περιόδου, τοῦ μετὰ τὴν ρωμανικὴν περίοδον ἐν τῷ ἔξωτερικῷ κόσμῳ καὶ ἐν ἥμικῃ ἰσορροπίᾳ ἀντικειμενικῶς δρῶντος ἀνθρώπου, καὶ τῆς Ἐλένης τῆς ἀρχαίας κλασικῆς

Ἑλληνικῆς τέχνης: οἱ ἡθικὸς χαρακτὴρ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνος, ἐφ' οὐδὲν ὀυδέποτε ἐπέδρασεν δικοτείνος μεσαίων, καὶ οἱ ὅποιος ὑπὸ αὐτὸν ἐπὶ τὸ περιβλήμα τοῦ χριστιανοῦ παρέμεινε προσόμοιος πάντη τῷ χαρακτὴρι τοῦ ἀρχαίου φυσιολάτρου Ἑλληνος, καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰώνιως ἐκλάμπων πνευματικὸς αὐτοῦ κόσμος τυγχάνουσι τὰ στοιχεῖα τῆς νέας αὐτῆς αἰσθητικῆς ἀποκαλύψεως τὸν ἀποκαλούμενον νεωτέραν Ἑλληνικὴν Σχολήν.

Ο χρόνος ἐν φυσιτελεσθήσεται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τῆς Δύσεως η αἰσθητικὴ αὐτὴ ἔξελιξις η ἀπὸ τῶν οὐρανῶν τοῦ ἰδεώδους διὰ τοῦ βορβόρου τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀντιδράσεως μέλλουσα νὰ τὸν ἐπαναγάγῃ πρὸς τὴν ἥμικην ἰσορροπίαν, ἐν τῷ ἀρίστῳ ἐκείνῳ μέτρῳ ὅπερ ἔξοχως διακρίνει τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν, οἱ χρόνος αὐτὸς θέλει τελέσει καὶ τὸ προοιωνίζόμενον ἔργον· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀνη τέχνη μφή διλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις πέπρωται ν' ἀνανήψῃ καὶ ἀναλάμψῃ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλάδι, η ἀνάστασις αὕτη ἔσται η παθιέρωσις συγχρόνως τῆς νέας αἰσθητικῆς σχολῆς.

Οὐχ ητον σήμερον κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον ην διατάνει η πρὸς πολιτισμὸν καὶ πρόσδοπον καὶ πνευματικὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν ἀπὸ τῆς Δύσεως ἀντανακλωμένην, ὅργωσα ἡμῶν κοινωνία καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ην η πνευματικὴ αὐτῆς χειραφέτησις ἔσται τελεία διὰ τῆς συνδέσεως τοῦ παρελθόντος Ἑλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὴν νέαν ἡμῶν ἥμικην μπόστασιν, μέχρι τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐν γένει παρ' ἡμῖν καλαισθητικῆς ἀναπτυξέως ἀγαποδράστως δ' ἀποτυπώνται αἱ διαστάσεις, οἱ ἀγῶνες, αἱ σχολαὶ ὧν η γένεσις, η διαμόρφωσις καὶ η ἔξελιξις μόνον ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἀπορέει δργανικῶς, οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ ἥμικῶν καὶ κοινωνικῶν λόγων.

Τὴν γένεσιν θμηνικοῦ θεάτρου κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Βασιλειάδου παρεδέχθημεν οἵς ἐφικτὴν ὑπὸ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἰδανιστικῆς σχολῆς· ἀλλὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ σήμερον δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀνεύρῃ τις καὶ ἀναγνωρίσῃ στοιχεῖα τινα η συμπτώματα μαρτυροῦντα τὴν ἐπιδράσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ὑλιστικῆς η πραγματικῆς λεγομένης σχολῆς· τῆς ἐπιδράσεως ταύτης τεκμήριον τυγχάνει, καθ' ἡμᾶς η παρὰ τοὺς νεαροὺς ἡμῶν ποιηταῖς, καὶ δὴ τοῖς δοκιμωτέροις, προτίμησις ἐν τῇ στιχουργίᾳ τῆς δημάδους γλώσσης ἀντὶ τῆς καθαρευούσης· ἔτερον ἐναργέστερον τεκμήριον δύναται νὰ θεωρηθῇ η ἥμικη συμπάθεια η ἐλκύουσα τὰς ἀνεπτυγμένας τῆς κοινωνίας ἡμῶν τάξεις πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον τὸν ἐν Γαλλίᾳ ἴδαι, ἔνθα αἱ ὑλιστικαὶ θεωρίαι τὴν στιγμὴν ταύτην δημιαρθεύουσιν ἐν τῇ καθ' ὅλου τέγνη· καὶ ἀλλα οὐσιωδέστερα δύναται τις νὰ ὑποδείξῃ ἐν τῇ ἐλαφρῷ ἡμῶν ἐκείνῃ φιλολογίᾳ, ητίς ἀντιτροσωπεύει τὸ μέγιστον μέρος τοῦ καλλιτεχνικοῦ παρ' ἡμῖν βίου· ἵνα δὲ γενικώτερον διατυπωθῇ η ἰδέα ἡμῶν αὕτη ἐπιδεικνύομεν τὸ ὄλον θέαμα τῆς ἡμετέρας ἀνεπτυγμένης κοινωνίας, η δοπία ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἀρτιπαγῆς καὶ στερουμένη τοῦ ἥμικου ἔρματος, τὸ δόποιον ἀποτελούσιν αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ χαρακτῆρες, καλυδωνίζεται ἐν μέσῳ ὡκεανοῦ οὐδὲ τὸν ἰδεώδη οὐρανὸν βαρέα καλύπτουσι νέφη, ἐνῷ ἐπὶ τὴν κυματομένην του ἐπιφάνειαν καὶ τὸν σκοτεινὸν ὄρβειον ταρσοῦσι προσηλοῦσα αὕτη τὰ ἀνήσυχα βλέμματα ἀγρίως διεξάγει τὸν πρὸς τὴν σκαιὰν πραγματικότητα περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. Ἐν τοιαύτῃ κοινωνίᾳ τὸ ἥμικον ἰδεώδες ἐλλείπει οὐχὶ διότι ἐδύσει καὶ ἀπώλετο, ἀλλὰ διότι δὲν ἐπέτειλεν ἔτι· ἐν τοιαύτῃ κοινωνίᾳ η τοῦ ἰδεώδους αὐτοῦ ἐμφορούμενη καλαισθητικὴ δημιουργία δυνατὸν νὰ γένηται τὸ ἔργον ἐκλεκτῶν τινων διανοιῶν, ἐν αἷς τὸ μέλλον

όπερφων αποκαλυπτόμενον καθιστᾶς αὐτᾶς δαδούχους προδρόμους τῆς ἀληθείας.

Ἄλλα παρὰ τὰς ἔνθους ταύτας διανοίας ή ἐπικράτησις τῆς παροδικής πραγματικότητος, πρὸς ἣν ἀφομούσται πᾶσα εἰκῇ καὶ αὐθορμήτως συντελούμενη ἡμική καὶ καλλιτεχνική ἐκδήλωσις, συνεπάγεται εὐχερεστέραν τίνα καλαισθητικήν δημιουργίαν, τὴν ὅποιαν παρ' ἡμῖν ἀκριβῶς τώρα, δυνάμεθα νὰ τάξωμεν μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ὑλιστικῆς ή πραγματικῆς σχολῆς. Υπὸ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς λίαν σχετικὰς θεωρίας τῆς σχολῆς ταύτης ή προκύψουσα θεατρική αὐτῶν ἐκδήλωσις δυνατὸν ν' ἀνακόψῃ ή καὶ ν' ἀποκλείσῃ τέλεον τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀρτίου καὶ κατὰ τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες θεατρικοῦ ἔργου, θέλει δὲ φέρει ἐν ἑαυτῇ τὸν ἐλαφρόν, ἀβέβαιον καὶ ἐφήμερον χαρακτῆρα τῆς μεταβατικῆς αὐτῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τὰ κρατοῦντα αἰσθήματα καὶ αἱ ἴδαι διερμηνεύονται διὰ τύπων, οὓς ἡ γρηγοροῦσα καὶ πεφωτισμένη ἐθνικὴ συνείδησις διαρρήδην ἀποστέργει. Δύνανται λοιπὸν οἱ θιασῶται τῆς πραγματικῆς αὐτῆς σχολῆς — ἀν καὶ παρ' ἡμῖν τοιοῦτοι ὑπάρχωσιν — οἱ ἀξιοῦντες ὅτι ἡ τέχνη ἐν γένει καὶ τὸ θέατρον ἀπλῶς καὶ πιστότατα δέον γ' ἀντανακλῶσι τὴν κοινωνίαν αὐτὴν ἐν γ' ἀναπτύσσονται καὶ μορφοῦνται οὐχὶ δὲ ἰδανικήν τινα αὐτῆς ὑπόστασιν πρὸς ἣν ἡ κοινωνία αὕτη διὰ τῆς τέχνης καὶ τοῦ θέατρου τείνει αὐθορμήτως, δύνανται νὰ ἴσχυρισθῶσιν ὅτι ἐθνικὸν θέατρον ἐν Ἑλλάδι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἄλλο παρὰ τὸ ἀποτυποῦν τοὺς ἀβεβαίους χαρακτῆρας καὶ τὰ ἐφήμερα ἡμη τῆς μεταβατικῆς αὐτῆς περιόδου τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου. Δύνανται οἱ τοιοῦτοι ν' ἀπαντήσωσιν ἀρνητικῶς εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν τεθεῖσαν ἐρώτησιν, ἀν ἐθνικὸν θέατρον καθ' ἀς ἴδαις ἐν τοῖς ἄνω διετυπώσαμεν, ἦναν δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ καὶ ὑπάρξῃ σήμερον ἐν Ἑλλάδι.

IV.

Τὴν σκαιὰν ἀντιθεσιν τὴν μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἡθούς ἐμφορούμενου θεάτρου ἐκείνου καὶ τῶν κρατουσῶν παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ ὑλιστικῶν καὶ πρὸς τὰ ὕδνεῖα τάσεων, μετὰ περισσευούσης πυκρίας ἀν οὐχὶ μεῖντον μεταβολῆς ἔξεικοντες ὁ Βασιλειάδης διὰ τῶν ἔξης „.... ἐν ἐν τέλει γελῆς, ὡς καὶ ἐγώ, τὸν γέλωτα τοῦ ἀπαγγονίζομένου, βλέπων μὲν γράφοντα δράματα καὶ αἰσθητικας περὶ θεάτρου μελέτας, σήμερον, ἐν Ἀθήναις, ὅπου διαράτιστος ἡγέτης τοῦ ἔθνους ἐννοεῖ μόνον τὸ Vauville, ὅπου ὑπουργὸι τῆς παιδείας εἶναι ἀνθρώποι συνήθως ἀγνοοῦντες ἀν ἐν Ἀθήναις ὑπῆρξε ποτε Αἰσχύλος, ὅπου κτλ. κτλ., ἐν τούτοις πίστευσον ὅτι εἰσὶ τινες οἱ πιστεύοντες εἰς τὸ δέγμα τῆς πίστεως, δηλονότι οἱ προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος . . . .“ Καὶ εἴχον δίκαιον τότε καὶ δίκαιον ἔχουσι τώρα οἱ πιστεύοντες μετὰ τοῦ Βασιλειάδου καὶ προσδοκῶντες ζωὴν τοῦ μέλλοντος. Δεκαπεντατέτα παρῆλθεν ἀφ' οὗ ἐ "Ἐλλην ποιητὴς ἔγραψε τὰς γραμμὰς ἐκείνας καὶ ἡδη διαράτιστος ἡγέτης τοῦ ἔθνους περὶ Ἐδνικοῦ θεάτρου μεριμνῶν ὑπὲρ αὐτοῦ διατίθηστὸ χρῆμα ὅπερ ἡ φιλογένεια ζαπλούτου "Ἐλληνος διὸ τοῦ Ἀνακτος ἐδώρει τῇ πατρίδι, καὶ περὶ τῶν ὑπουργῶν τῆς παιδείας πάντες πεποιθάμεν ὅτι ἡδη καὶ τοῦ λοιποῦ ἀδύνατον ἔσται νὰ εἴπῃ τις ὅτι μετὰ πάσης πιθανότητος πρὸ δεκαπέντες ἐτῶν οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ Βασιλειάδου μόνον ἀνεγράφετο.

"Ἐλπίζομεν λοιπόν ἀλλ' ἐλπίζωμεν ἐργαζόμενοι.

Εὔτυχως η μεταβατική κατάστασις ἦν ὑπεδείξαμεν καὶ ἐν τῇ ὅποιᾳ διατελεῖ ἡ ἡμετέρα κοινωνία, εἰς παροξύσμον

ἐπ' ἐσχάτων περιελθούσα καὶ πρὸς πυρετὸν ὁσημέραι ἐπιτεινόμενον προσομοιάζουσα τείνει ἡδη πρὸς τὴν ἡμικήν ἐκείνην κρίσιν μεθ' ἡν, ἐν τῇ διαδεξομένῃ αὐτὴν ἡμικήν ἡρεμία βέβαιον εἶναι δι τι χαρακτῆρες ἀλλοῖον θὰ διαμορφωθῶσι καὶ ἡδη θα ἐπικρατήσωσιν ἀλλοῖα τῶν τοῦ παρόντος· καὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη συντελεσθήσεται πρὶν ἢ οἱ τὴν παροῦσαν ἔκλυσιν τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ φρονήματος τὴν κατάπτωσιν ἐκπροσωποῦντες τύποι, πρὶν ἢ οἱ πληροῦντες ὅλοκληρον σήμερον τὴν κοινωνικήν σκηνὴν χαρακτῆρες οὗτοι, διαφύγωσι τοὺς κολάφους τῆς ἀπλούστερας καὶ ἀτημελεστέρας σατύρας, πρὶν ἢ οἱ χαρακτῆρες οὗτοι καὶ οἱ τύποι ἀποκρυσταλλωθῶσιν εἰς τοιαύτην ἡμικῶν γραμμῶν ἀκρίβειαν καὶ εὔκρινειν ὥστε καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου ὡς ἄνθρωποι λαλοῦντες καὶ δρῶντες ν' ἀνέλθωσιν. Οὕτω δὲ καὶ αὕτη ἡ τὴν κεχαλαρωμένην ἡμικήν κατάστασιν τῆς παρούσης μεταβατικῆς περιόδου ἀποτυποῦσα θεατρικὴ δημιουργία οὐδ' ἐξεδηλώθη ὡδὲ τείνει νὰ ἐκδηλωθῇ μέχρι τοῦδε· τὸ δὲ πεδίον ἀπομένει ἔτι ἐλεύθερον εἰς τοὺς ἰδανικῶς ἐθνικοὺς χαρακτῆρας πρὸς οὓς ἡ πραγματικότης τῆς σήμερον δὲν ἐπιχειρεῖ ν' ἀντιτάξῃ τοὺς ταπεινοὺς αὐτῆς τύπους. "Η παγκόσμιος ιστορία τοῦ θεάτρου ἐπιδεικνύει ἡμῖν παρὰ τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς ἢ ἀνθρωπίνους ἀπλῶς χαρακτῆρας; ἀλλούς τινάς στερεότυπους, πόρρω ἀπέχοντας τοῦ μεγαλείου τῶν πρώτων ἀλλ' ἐκροσταποῦντας ἔνα ὅλοκληρον λαὸν κατὰ μίαν ιστορικὴν τοῦ βίου του περιόδον. Οἱ στερεότυποι οὗτοι λαϊκοὶ χαρακτῆρες τυγχάνουσι δημιουργήματα τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ μοναδικοῦ ποιητοῦ τοῦ ἀπαραμίλλως καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν θεωριῶν οἰασδήποτε σχολῆς ἐρμηνεύσαντος ἐν παντὶ χρόνῳ τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ πραγματικότητι — διότι ἡ ἀνακάλυψις δὲν εἶναι νέα καὶ μόνον οἱ ἐμελοτυφλοῦντες ὑλισταὶ ἀδύνατοῦσι σήμερον νὰ κατίδωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐν τῇ ἰδανικότητι — τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. "Η ἐμφάνισις τῶν λαϊκῶν τούτων τύπων ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ συνεβάλετο πρὸς τὴν ἀνύφωσιν ἢ τὴν τελειότητα οἴουδήποτε ἐθνικοῦ θεάτρου: βέβαιον εἶναι τούναντίον ὅτι ὑπὸ κωμικὸν ἀείποτε περιβλήματα οἱ στερεότυποι οὗτοι θεατρικοὶ χαρακτῆρες ἐξεπροσώπευσαν τὰς χυδαιοτέρας καὶ ἀγενεστέρας ἐφέσεις καὶ τάσεις τοῦ δημιουργήσαντος αὐτοῦ λαοῦ· σπως ἐν μόνον παράδειγμα παραμέσωμεν, ὃ ἐν Ἰταλίᾳ παρακμάζων ἡδη θεατρικὸς χαρακτήρας του Πουλινέλλα προσωποποεῖ, οὐχὶ ὑπὸ σατυρικὸν ἀλλ' ὑπὸ κωμικὸν μόνον τύπον, τὸν Νεαπολιτανὸν πληγεῖον, τὸν καθ' αὐτὸν λαόν, μὲ δόλα τὰ πολλά του ἐλαττώματα καὶ τὰς σπανίας καὶ ἀβεβαίους αὐτοῦ ἀρετάς, ὅποιον διεμόρφωσεν αὐτὸν μακρὰ καὶ ἀπεχθῆς πολιτικὴ δουλεία. "Ο Πουλινέλλας σήμερον εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ καὶ μετὰ δεκάδα ἵσως ἐτῶν δὲ πομεινῇ ἐξ αὐτοῦ ἢ καλλιτεχνικὴ μόνον ἀνάμυησις· δύνανται τις εἰπεῖν ὅτι δι πτωχὸς αὐτὸς ἡρως τῆς Νεαπολιτανικῆς κοινωνίας καὶ σκηνῆς φεύγει τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προόδου καὶ ἀποσύρεται δόλονεν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἀναμνήσεων, ἐφ' ὅσον τὸν Νεαπολιτανὸν τῆς ἀλλοτε διαδέχεται παρὰ τὰς μαγευμένας τῆς Παρθενόπης ἀκτὰς δι Ιταλὸς πολίτης.

Τὴν γένεσιν τοιούτου τινὸς θεάτρου χαρακτῆρος δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σήμερινή κοινωνίᾳ· ἀέριστος μέχρι στιγμῆς καὶ στερούμενος ἐνιαίας καὶ εὔκρινῶς διαγεγραμμένης μορφῆς διατελεῖ ἔτι εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως οὐδὲ ἀποτολμᾶται ἐπιφανισθῆ ἀπὸ σκηνῆς· ἀλλ' ὑφίσταται ἡδη· ὅγομάζεται Φαμηῆς η Περικλέτος η Φασουλῆς — ἀλλ' εἶναι αὐτὸς δὲ εἰς ὑπὸ τα διάφορα διαδίκτα· ἡ εἰς τὸ ἐνιαίον διαμόρφωσις καὶ ἀποκρ-

R. BRENDAM

F.W.S.

ΘΕΡΙΝΗ ΗΜΕΡΑ.

Εικόνα ώπος Ernestine Friedrichsen.

στάλλωσις του χαρακτήρος αὐτοῦ τοῦ ἐκπροσωπούντος τὴν τάξιν ἑκείνην. Ιδίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας, εἰς τὴν ἀπόκειται ἡ μείζων δρᾶσις ἐν τῷ σημερινῷ ἡμῶν βίῳ, τελεῖται ἡδη ὑπὸ τὸ πρανίον τοῦ ποιητοῦ ἑκείνου, ὁ ὄποιος τυγχάνει ἡ μόνη ἵσως καὶ τελειοτέρα ἔκφρασις τῆς ἡμικῆς καὶ αἰσθητικῆς καταστάσεως τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς κοινωνίας: τοῦ Γεωργίου Σουρῆ.

Δέον δῆμος νὰ ποιήσωμεν τὴν οὐσιωδεστάτην αὐτὴν παρατήρησιν: ὁ Πουλσινέλλας, ἀπὸ τῆς σατύρας βεβαίως ὅρμηθεις τοῦ χρόνου προϊόντος μετεβλήθη εἰς κωμικὸν μόνον χαρακτήρα: ἡ σατυρικὴ νύξις μετὰ τοῦ χρόνου μειουμένη ἔξ-έλιπε τέλεον ἐν τῷ ὑποκειμένῳ διπέρ αἰνικεμενικῶς εἴτα

ἔχειρίσατο αὐτῆς: ὁ χαρακτήρα ἀπὸ σατυριζόμένου μετεβλήθη εἰς σατυριστὴν ἀλλων χειρόνων ἕαυτοῦ, ὡς τοιοῦτος δὲ ὁ Πουλσινέλλας ἐνέπνευσε συμπαθείας, ἀγάπην καὶ ἐνθουσιασμούς ἔστιν ὅτε: ὁ Τρωμῆος, ἢ τοῦ Φασουλῆ φέρει τὸ δόνομα ἢ τοῦ Περικλέτου, διανυει ἔτι τὴν πρώτην περίοδον τὴν σάτυραν ἐν ἕαυτῷ φέρων: τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ ἐμνικὴ συνείδησις γρηγορεῖ καὶ διαμαρτύρεται: ὅτι ἐν τῷ θεάτρῳ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ἐμφανίζομενα δύνανται νὰ ἔξεγειρωσι πάλμοις εἰς τὰ στήθη τοῦ ἡμετέρου λαοῦ καὶ νὰ φωτίσωσι τὴν διάνοιάν των· τὸ ἴδανικὸν ἐθνικὸν δράμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ, αὐτὸ καὶ μόνον.

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΡΑΜΑΣΙ ΤΟΥ ΣΑΙΕΠΗΡΟΥ ΚΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΟΙΗΜΑΤΙ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ

νότο G. Chiarini.
(συνέχεια.)

III.

Ἄλλοτε ἐλέγετο, καὶ ἵσως λέγεται ἀκόμη ὅτι τὸ θέατρον σωφρονίζει διὰ τοῦ γέλωτος τὰ ἡθη (eastigat ridendo mores). Τοῦτο εἶναι προφανὲς φεῦδος. Εἶναι φεῦδος ἐκ τῶν πολλῶν ἑκείνων, ἀτινα λεχθέντα καὶ ἀρχὰς ἄνευ κακοῦ σκοποῦ καὶ γενόμενα ἀποδεκτὰ παρὰ πᾶσιν ἄνευ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἔξετάσεως, ἴσχυονσι κατέπιν καὶ θεωροῦνται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς ἀλήθειαι ἀναμφισβήτητοι· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀποπλανῶσιν ἐκ τῆς εὐθείας ὅδου τὴν κρίσιν τῶν πολλῶν, καὶ γίνονται αἴτια μεγάλων δεινῶν. Ὁχι, ὁ γέλως ὁ ἐγειρόμενος ἐκ τῆς θεωρίας τῶν κακῶν καὶ ἔλαττωμάτων τοῦ πλησίον, δὲν εἶναι ὅρθος καὶ δὲν θὰ διορθώσῃ ποτὲ κάνενα. Ὁ γέλως ἑκεῖνος εἶναι πολὺ ἀσχημός. Ὁ γέλως ἑκεῖνος ἐγείρει εἰς τὰ κατώτατα βρόντη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς λυπηρότατον ἔνστικτον, τὸ ἔνστικτον διὰ τοῦ ὅποιου ὁ ἀνθρωπὸς αἰσθάνεται εἰδός τι κρυψίας εὑρεσκείας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν κακῶν τὰς δροίας δὲν ἔχει, εἴτε νομίζει ὅτι δὲν ἔχει. Τὸ νὰ γελῶμεν διὰ τὰς ἡμικὰς ἀσχημίας τῶν ἀλλων, διὰ τὰς δροίας ὥφειλομεν ἀπὸ ἐναντίας νὰ αἰσθανόμεθα οἴκτον, εἶναι κακεντρέχεια καὶ σκληρότης, ὅπως καὶ τὸ νὰ περιγελῶμεν τὰς σωματικὰς δυσμορφίας τοῦ πλησίον. Ἄλλ' ἡμεῖς εἴμεθα τοσοῦτον ἀσυνεπεῖς καὶ ἀλογοὶ ὡστε, ἐνῷ ἡ θέα δυστυχούς τινος κυφοῦ ἢ ἀναπήρου, χλευαζομένου ὑπὸ τῶν παίδων τῶν τριόδων, ἡδύνατο νὰ ἐγείρῃ ἐν ἡμῖν σφροδοτάτην ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν ἀναγώγων ἑκείνων παίδων, μεταβαίνομεν εἴτα εἰς τὸ θέατρον ὅπως γελάσωμεν ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ἡμικῶν ἔλαττωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς φιλαργυρίας, φευδολογίας, ματαιοδοξίας κτλ.

„Συγγραφεῖς τινες, καὶ ίδιᾳ δραματικοὶ (γράφει ἡ κυρία Jameson) ἀρέσκονται πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐπιδεικνύσι πνεῦμα ἐκδέτοντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς μικρὰς δυστροπίας καὶ ἀντιζηλίας τῶν γυναικῶν, τὰς ζηλοτυπίας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ὥραιά τηντα καὶ τὴν κομφότητα περὶ τὸ ἐνδύεσθαι, τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν κακολογίας, τὰς ὄποιας κρύπτουσιν ὑπὸ τὸν πέπλον πλαστῆς φιλίας.“ Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, ἔξετάζομενοι ὑπὸ ἡμικήν ἔποιφιν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τριοδιτῶν ἑκείνων παίδων οἵτινες διασκεδάζουσι περιγελῶντες καὶ χλευάζοντες τοὺς κυφοὺς καὶ ἀναπήρους: ἡ δὲ τέχνη αὐτῶν, ὅσον δήποτε πνεῦμα καὶ ἀν ἐπιδεικνύσιν ἐν αὐτῇ, εἴναι πενιχρὸς καὶ εὐτελής.

Οποία διερμεγέθη διαφορὰ μεταξὺ τῆς εὐτελοῦς ταύτης καὶ τῆς ὑψηλῆς ἑκείνης τέχνης, ἡτις παριστᾶ τὰ με-

γάλα ἀνθρώπινα πάθη, τοὺς φοβεροὺς αὐτῶν καὶ αἴματηροὺς ἀγῶνας, τὰς φρικωδεῖς αὐτῶν καὶ μοιραίας συνεπείας, τῆς μεγάλης τέχνης τοῦ Ἀλιγιέρη καὶ τοῦ Σαιεπήρου, τῆς δοποίας πάντες αἰσθάνονται τὴν ἡμικήν σπουδαιότητα! Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Φραγκίσκας καὶ τοῦ κόρητος Οὐγολίνου, τοῦ Ἀμπέτου καὶ τοῦ Μάκβεθ, ἀφίνει τὸν ἀναγνώστην σκεπτικὸν καὶ συγκεκινημένον: ὅσον διαρκεῖ ἐν αὐτῷ ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀναγνώσεως ἑκείνης, δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὰς μικρὰς δυστυχίας, τὰς μικρὰς κακίας, τὰς μεγάλας ἀνοησίας τῶν ἀνθρώπων· ἡ ψυχὴ του εἶναι ἀπρόσιτος εἰς πᾶν εὐτελές αἰσθημα, εἰς πᾶσαν ταπεινὴν καὶ μικρολόγον σκέψιν· ἡ ψυχὴ του εἶναι πλήρης ἐκ τῶν φοβερῶν ἑκείνων σκηνῶν, καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρίστανται καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ὅπερ διήκει δι' ὅλης τῆς παραστάσεως, ἀνυψοῦται μέχρι τῆς ἴδεις μιᾶς ἀνωτέρας δικαιαιοσύνης, μυστηριώδους, ἀδοράτου, διοικούσης καὶ κυβερνώσης τὰ τοῦ κόσμου.

Ο Ἀλιγιέρης καὶ ὁ Σαιεπήρος εἶναι ἐν τῇ νεωτέρᾳ φιλολογίᾳ οἱ δύο μεγάλοι ἀντιπρόσωποι τῆς ὑφίστης δικαιοσύνης, καὶ ἐν τούτῳ πρὸ πάντων, ὡς ἐν τῇ οὐσίᾳ, δροιάζουσιν οἱ δύο μέγιστοι νόες, τὰ δύο εὐρύτατα πνεύματα, ἀτινα παρέστησαν τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν κόσμον διὰ τοῦ λέγου· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐμέωρησαν τὰς γυναικίας μὲ τὸ εὐρύτατον πνεῦμα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς σοφίας καὶ τῆς βαθύτατης ἀγάπης, καὶ ἀπέδωκαν δικαιαιοσύνην εἰς τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν τάσεις καὶ φυσικὰς συμπαθείας.

Συγγραφεὺς τῶν ἡμετέρων χρόνων, δημιλῶν περὶ τοῦ Κάτωνος, θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπιδεικνύει μεγάλην κριτικὴν δεινότητα, ἀναπτύσσων Κύριος οἵδε ποίας μικρολόγους καὶ κακεντρεχεῖς θεωρίας περὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Κάτων παρεχώρησεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν σύζυγόν του εἰς τὸν Ὁρτένσιον καὶ ἔπειτα τὴν ἔλαβε πάλιν ὧπεισω. Ο Δάντες δὲν ἔπραξεν οὕτως: „Οτε ὁ Βιργίλιος, εἰς τὴν εἰσοδον τοῦ Καθαρτηρίου, συναντᾷ τὸν Κάτωνα, θέλων νὰ μετατρέψῃ εἰς εὐμένειαν καὶ εὐπροσηγορίαν τὴν αὐτηρότητα τοῦ σοβαροῦ γέροντος, ἀναφέρει αὐτῷ τὴν σύζυγόν του:

Ma son del cerchio ove son gli occhi casti
Di Marzia tua, che in vista ancor ti prega
O santo petto, che per tua la tegni:

Ο δὲ Κάτων ἀποκρίνεται:

Marzia piacque tanto agli occhi miei
Mentre ch'io vivo fui, diss'egli allora,
Che quante volle grazie da me, fei.

Ο νέος συγγραφεὺς θὰ ζητήσῃ ἐν τῇ πράξει τοῦ Κά-